

DE LAATSTE FASE. 1918-1920

door Jos Engelen

Reeds vaak is erop gewezen, dat de belangrijkste oorzaak van het verdwijnen van de kleipijpenindustrie is gelegen in de opkomst van de bruyèrepip en vooral de sigaret. Dat valt zeker niet te ontkennen, maar minstens zo belangrijk was de algehele malaise in Europa op het einde van de Eerste Wereldoorlog. De herstelbetalingen in Duitsland, maar vooral de consequenties van de sociale wetgeving (invaliditeits/ouderdomswet) in Nederland, waarvoor door de werkgever tal van premies afgedragen moesten worden, drukten naast de arbeidswet (invoering van de 45-urige werkweek) en naast tal van bezuinigingsmaatregelen van de overheid zwaar op het rendement van de werkgever.

Aan de hand van voorhanden zijnde stukken uit het T.B.-archief zullen wij een en ander trachten te reconstrueren: tabel A1, calculaties per 2/1-1918 en 4/11-1920:

Calculatie 2-1-1918		Calculatie 4-11-1920	
Gewone witte pijpen per gros		Gewone witte pijpen per gros	
* aarde	25	* klei	50
* rollen	10	* rollen	20
* kasten	35	* kasten	80
* trummen	15	* trummen	30
* bakken	35	* bakken	60
		* inleggen/drogen	20
		* uithalen oven	20
	120		280
* 20 % onkosten	24	* 20% onkosten	56
	144		336
* 30 % verdienst	43	* 30 % verdienst	100
	1,87		4,36

Berekening per kist 2 gros		Berekening per kist 2 gros	
2 x 1,87=	3,74	2 x 4,36=	8,72
* kist	30	* kist	30
* pakken/spijker	40	* pakken/spijker	40
* vracht	40	* vracht	25
	4,84		9,67
Verkoopprijs	2,40 per gros	Verkoopprijs	4,80 per gros
		Per kist 2 gros	9,20 grossiers
		Per kist 2 gros	11,60 winkeliers

Tabel A2: Calculatie bij overgang van 172 gros = 24.768 stuks (*), gebaseerd op gewone witte pijpen:

Calculatie 28-1-1918 (*)		Calculatie 4-11-1920 (*)	
* aarde	43,00	* klei	86,00
* rollen	17,20	* rollen	34,40
* kasten	60,20	* kasten	137,60
* trummen	25,80	* trummen	51,60
		* inleggen/drogen	34,40
* bakken	60,20	* bakken	103,20
	206,40	* uithalen oven	34,40
			481,60
* 20 % onkosten	41,28	* 20 % onkosten	96,32
	247,68		577,92
* kist	25,80	**	25,80
* pakken	34,40	*	34,40
* vracht	21,50	*	21,50
kosten totaal	329,38	kosten totaal	659,62
verk.prijs 1917	258,00		
1918	403,00	verk.prijs	
1919	636,40	4-11-1920	791,20

Allereerst hebben we naast elkaar gezet de calculatie die T.B in 1918 en 1920 gebruikte voor de gewone witte pijpen per gros. In nog geen twee jaar stijgen hier de grondstoffen en loonkosten met circa 230 %. Zetten we vervolgens het percentage verdiensten af tegen de verkochte aantallen

I	75	30	22	130	97	134	154	38	60	
II	1075	1050	630	300	480	1700	930	1910	1300	
III	300	300	450	450	400	-	450	280	480	
I nutserd per 20 stuks										
II turf per 300 kilo										
III kolen per 100 kilo										
stook- data	29 jan	2 mrf	2 apr	23 mei	8 juni	22 juni	13 juli	11 sep	2 nov	
I + II + III totaal stook- kosten	f.44,00	f.40,20	f.39,10	f.43,75	f.41,30	f.55,90	f.63,40	f.52,45	f.63,80	gem. f.49,32

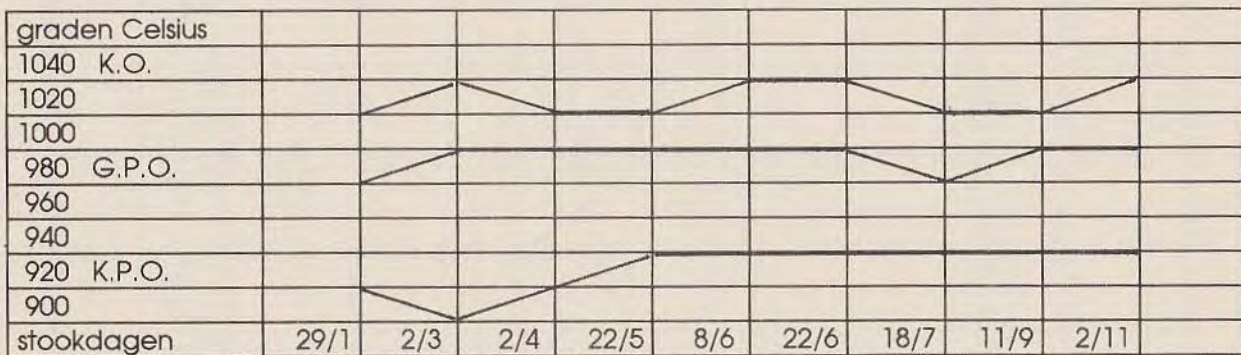
Tabel B1

I	10	10	8	4	8	5	4	6	10	
II	800	700	1000	1080	800	900	2380	1700	1400	
III	450	350	350	450	450	450	-	450	450	
I mutserd- per 20 stuks										
II turf per 300 kilo										
III kolen per 100 kilo										
stook- data	2 feb	6 mrt	10 apr	15 mei	3 juli	14 juli	16 okt	13 nov	16 dec	
I + II + III totaal stook- kosten	f.44,20	f.36,00	f.41,96	f.49,08	f.43,80	f.45,50	f.72,70	f.67,00	f.61,40	gem. f.51,29

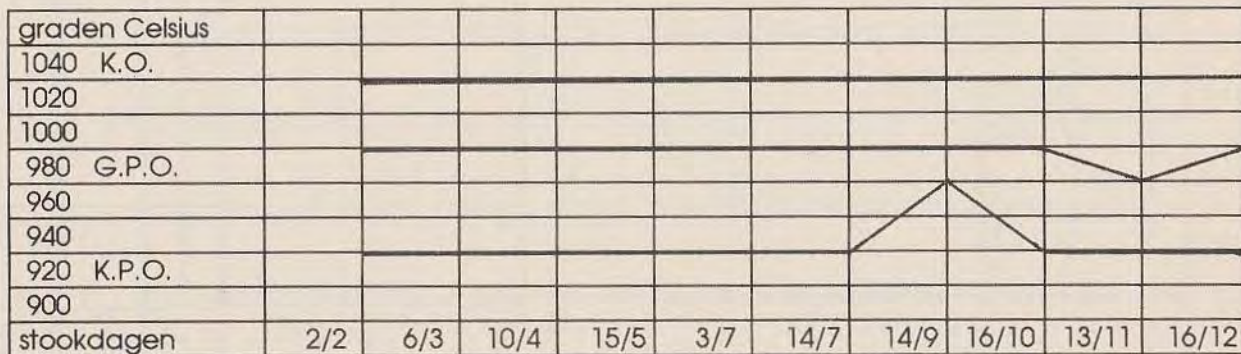
Tabel B2

Tabel B3

1918

1920

K.O. = begane grond - kistjesoven
 G.P.O. = Grote Pottenoven - 1e etage
 K.P.O. = Kleine Pottenoven - 2e etage

pijpen in die jaren (in 1918 verkocht: 132.500 en in 1920 verkocht: 82.100 pijpen), dan blijken de eigen verdiensten gestegen te zijn met nog geen 150%, onvoldoende om de gestegen kosten navenant te compenseren. Voeg daarbij het feit van een jaarlijks teruglopende vraag van de consument, dan is het duidelijk dat het inkomen van T.B. zwaar onder druk stond in die jaren. En naarmate de bewerking van de te produceren pijpen arbeidsintensiever werd (bijv. bij de Delft-pijpen) door handschilderen en glazuren, stegen de verdiensten slechts met 166% tegen een stijging van loon en materiaalkosten van 266%.

Nemen we vervolgens de kosten van het stookmateriaal onder de loupe aan de hand van de statistieken voor 1918 en 1920 (de kosten voor stookmateriaal per ovengang). Zie de tabellen B1, B2 en B3.

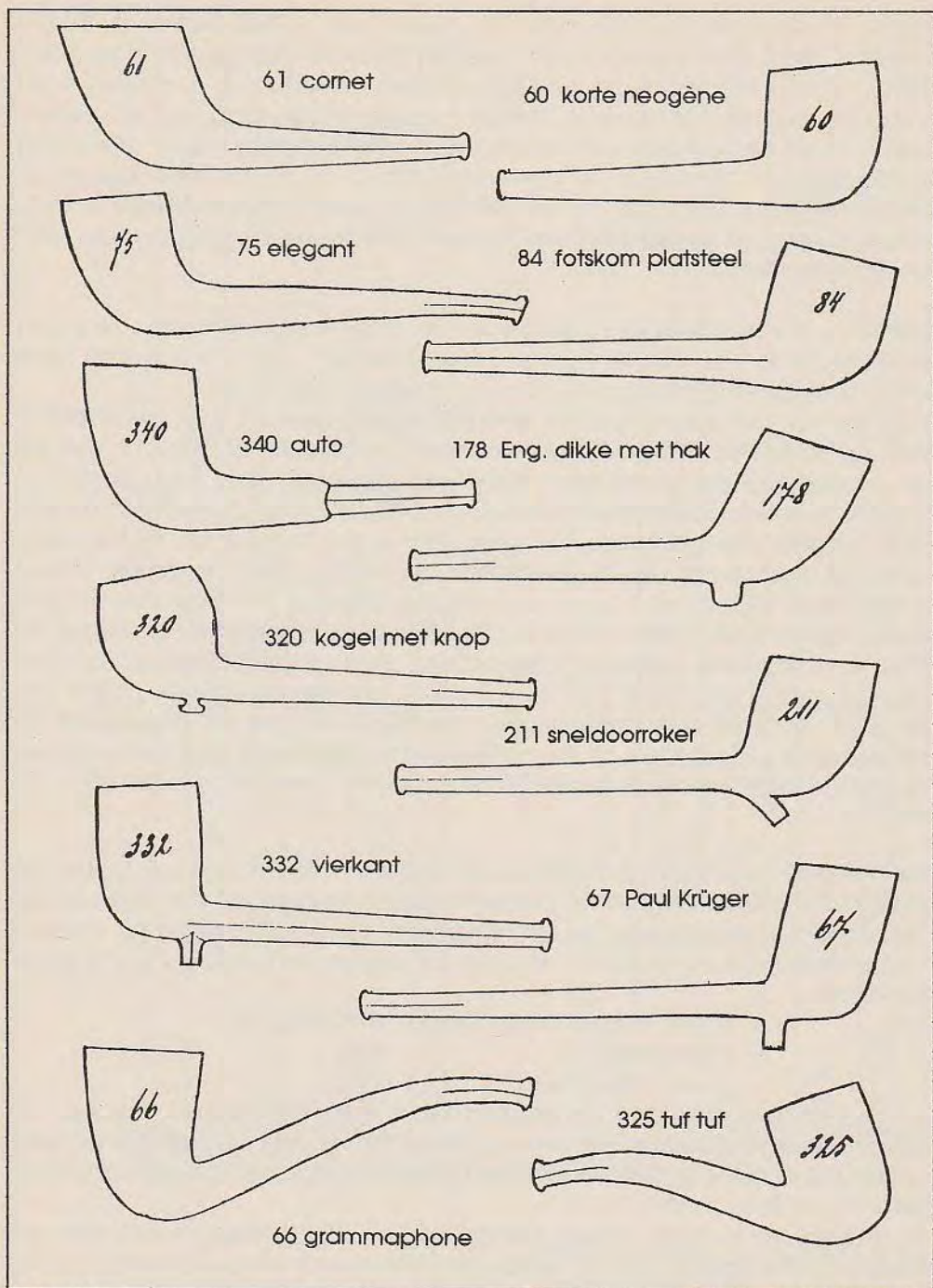
Ook de op het eerste gezicht geringe stijging van 4% per gemiddelde ovengang tussen 1918 en 1920 dienen we te bekijken in het licht van de teruglopende verkoopaantallen pijpen. Bij een volle oven zouden de gemiddelde kosten stookmateriaal resp. fl. 49,32 en fl. 51,29 hebben bedragen, hetgeen per gros resp. 28,7 ct en 29,8 ct zou betekenen. Bij de ovengangen, gebaseerd op de verkochte aantallen pijpen, bedragen deze kosten resp. 48,7 ct en 81,3 ct, een stijging derhalve per gros van 166,9%. Buiten beschouwing laten we dan het uitschot dat mogelijkwijze ontstaat door een verkeerd verlopen bakprocédé, evenals de hantering van een gros bij verwachte breuk (144 bij 168 stuks), die de nettokosten nog in belangrijke mate kunnen beïnvloeden. Alle berekeningen zijn uitgevoerd op de gewone witte pijpen uit de volgende modellenserie met de nummers en benamingen die in de bestel- en notaboeken gebruikt werden (*afb. C1 en C2*).

Een tweede belangrijke postenkost vormde voor T.B. het vervoer: buiten de stad Weert, waar het grootste percentage van zijn klanten zat, was hij voor de provincie aangewezen op zijn vervoerder Kessen uit Maastricht, die een vast percentage ontving van het bruto af te rekenen bedrag van de klant, te weten:

- voor Maastricht en Sittard 10% (*afb. D*)
- voor Beek 15%
- voor Valkenburg 18%

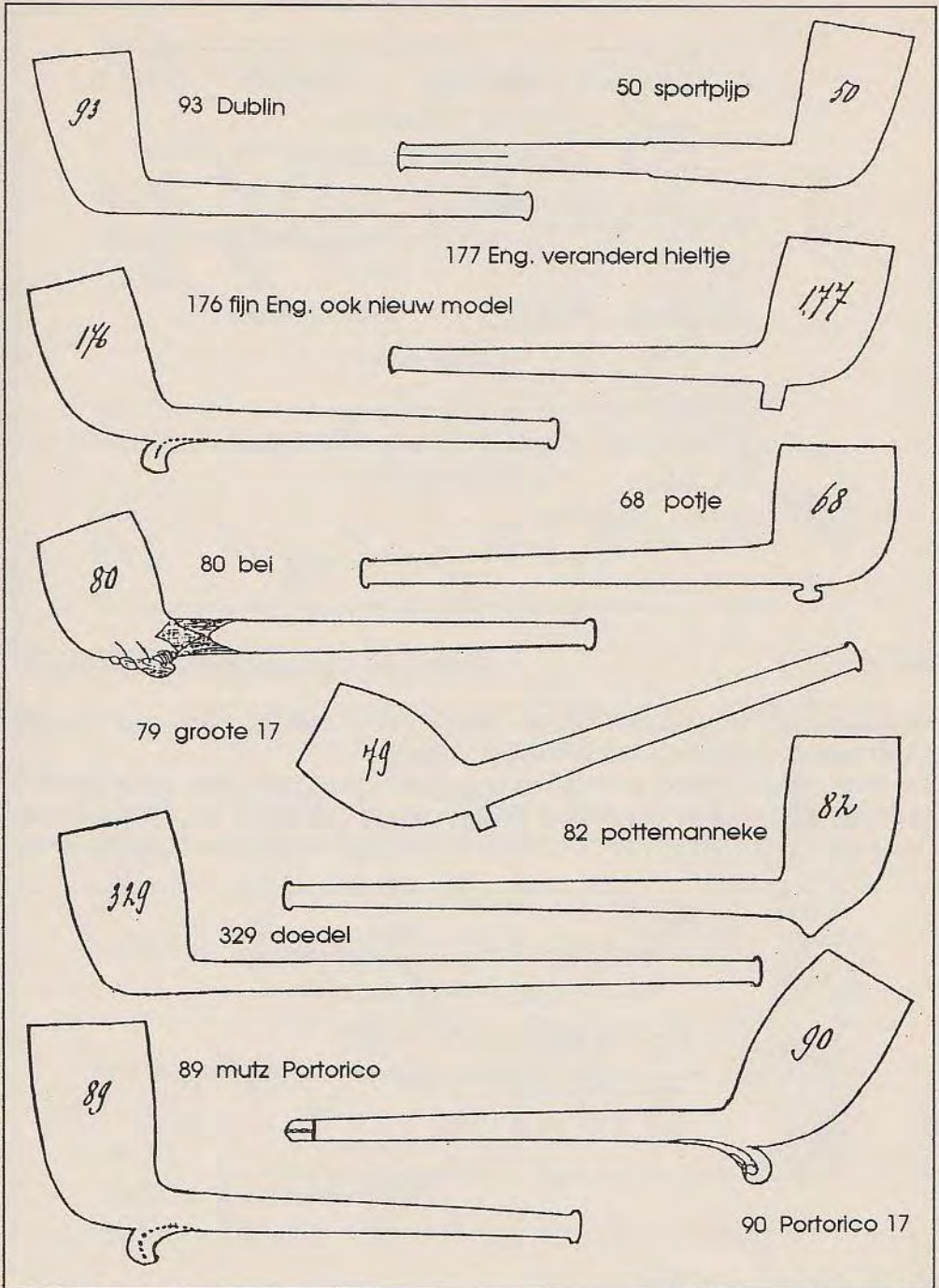
En als provisiekorting aan de grossiers in de verre provincies betaalde T.B. buiten de eigenlijke vrachtkosten nog eens 2% van de verkoopprijs en eenzelfde korting was hij kwijt als provisie bij levering aan een collega-fabrikant als Van der Want (*afb. E1,2,3*).

En gezien de toch al scheve verhouding in stijging eigen verdienste en loon/materiaalkosten werken deze percentages als extra drukkend op het eigen netto inkomen. Het is dan ook niet verwonderlijk, dat de hier volgende balans (*afb. F*) per 1-1-1922 reeds aanzienlijke bedragen weergeeft in

Afb. C1

Monstercollectie 1918

Afb. C2

Monstercollectie 1918

<u>223</u>	18 Douffet Schmitz Sittard Debet aan geleverde goederen T.B 60/63 Seelis 2 3/4 k. 3 gro geel potten 8.00 fl 24.00 Legel 10 fl 24.10 Order R. Kerpen Maartrecht
<u>220</u>	18 Lamb. Kerpen. Porren Maartrecht Credit per provisi order Douffet Schmitz fl. 2.65

Afb. D

Levering en transportkosten Douffet-Sittard

de fabricage van houten pijpen, een richting die T.B. reeds een tiental jaren eerder definitief was ingeslagen (afb. F).

De laatst bijgehouden ovengang (voor stenen en niet meer voor pijpen!) dateert dan ook van 14 februari 1922 en wordt bevestigd door de order en notaboeken die doorlopen tot 1 januari 1922 voor wat betreft de kleipijpen.

<u>61</u>	18 Wortelboer & Co Groningen Debet aan geleverde goederen: T.B 1200/1202 Seelis 1 1/2 k. 25 groot Rodele pijpen 2.90 fl 72.50 2 no 1.45 74.05 Emballage 4.80 fl 78.85
-----------	--

Afb. E1

Nota Wortelboer, Groningen

1 J. van der Want Op. Gouda Debet
 Kuiperstraat
 Aangeliiverde goederen
 I-B 1080 een kist 72k:
 6 gros Marbré-peper in doos 6.40 fl 38.40
 2 " " Sigaren " " 4.45 8.90
 1 " Marsellaaf " " 7.80 7.80
 55.10
 2% 1.10
 54.00
 Emballage 1.50
 fl 55.50

21 Jean Hillen Bree Debet
 I-B 120/123 248k:
 113 dg 7/6 7/6 licht 329.00
 62 " 7041 " 186.00
 53 " 7057 " 159.00
 30 " 7045 " 30.00
 21 " 7041 pane 69.20
 24 " 7045 " 74.20
 24 " 7057 " 79.20
 35 " 706 " 65.50
 1117.20
 25% 279.30
 837.90
 Emballage 85.50
 847.40
 5% 41.90
 829.30

Afb. E2

Nota Van der Want, Gouda

Afb. E3

Nota Hillen, Bree. , 25% korting, gezien de familierelatie!

Balans opgemaakt 1 Januari, 1922

Kas	fl. 670.00	
Bank	2.85	
Portefeuille & Giro	185.60	
Gebouwen	4000.00	
Debiteuren	6607.22	
Crediteuren		fl. 2560.12
Houten pijpen inkoop	4460.90	
Aarden pijpen	3481.80	
Stenen	764.06	
Grondstoffen	902.50	
Emballage	128.00	
Brandstoffen	69.50	
Industriële Machines	26.00	
Kantoormeubilair	650.00	
Mechinerien	500.00	
Inventaris fabriek	250.00	
Kapitaal	fl. 22998.43	fl. 20438.31
	fl. 22998.43	fl. 22998.43

Afb. F

Balans 1 januari 1922 Trumm-Bergmans te Weert

Heel 1921 door in 12 overgangen komen we nog slechts 5 vermeldingen tegen van het bakken van zeer summere hoeveelheden stenen pijpen. De overruimte werd toen voornamelijk benut voor het bakken van stenen en plavuizen. De jaren na 1921 zijn dan ook gebruikt om volledig om te schakelen naar bruyère-fabricage en de bestaande restvoorraden af te bouwen. Als officieuze einddatum voor de kleipijpenfabricage in Weert bij Trumm-Bergmans valt dan ook eerder te denken aan 1922 dan aan 1933.